

Interessante historische feiten over De Jonge Hendrik

door Martin E. van Doornik

De restauratie van de molenaarswoning van wijlen Tiddo Muda bij de molen van Den Andel nadert zijn voltooiing. In 1985 is de bij deze woning behorende schuur aan de achterzijde wegens verval illegaal gesloopt. Op last van de Monumentenzorg moet de schuur in dezelfde staat herbouwd worden. Dat stelt de huidige particuliere eigenaar voor een groot probleem aangezien er vooraf geen metingen waren verricht. De geruchten deden daar de ronde, dat enkele muurdelen van de schuur weleens van de vroegere sarrieshut zouden kunnen zijn geweest. Een reden te meer om wat onderzoek te doen over het verleden van "De Jonge Hendrik", want volgens mij heeft een sarrieshut daar nooit gestaan.

[Een oude foto van de nu nog bestaande molenromp van de "Noordstar" aan de Havenstraat te Niekerk. (foto: BvdV Czn, augustus 1935)]

Volgens het Groninger Molenboek (1981), pag. 189, heeft deze molen twee voorgangers gehad. De eerste molen - werd gebouwd in 1852 en brandde af op 16 juli 1859. Herbouw volgde maar nogmaals kraaide de rode haan in de nacht van 4 op 5 juli 1874. Dit was de Noordermolen van Den Andel. De huidige molen is gebouwd in 1875 met een bovenachtkant en kap, met de gaande werken, afkomstig uit Niekerk bij Zuidhorn. Hier komen we later op terug. Toch heeft er in Den Andel een sarrieshut gestaan. Niet bij De Jonge Hendrik, want de belasting op het gemaal werd afgeschaft in 1855 en het vermoeden bestaat dat niemand in 1852 nog een sarrieshut liet bouwen. Gegevens van wijlen de heer B. van der Veen Czn. brachten uitkomst. Even ten zuiden van de thans prachtig gerestaureerde 13e eeuwse N.H. kerk, aan het haventje van Den Andel, heeft vroeger ook een molen gestaan. Het was een standerdmolen, welke bij de korenmoleresolutie van de Provinciale Staten in 1628 mocht blijven staan. Hij verdween voor 1781, de oorzaak is niet bekend. Zijn opvolger was een rietgedekte, achtkante bovenkruier.

[De "Zuidermolen" zoekt men in Den Andel tevergeefs. Maar het witte molenaarshuis aan de Groene Laan 3 bestaat gelukkig nog, zodat de locatie van de molen bekend is. (foto: MEvD, maart 1993)]

Het is niet bekend of het een grondzeiler of een stellingmolen was. Hij stond op een verhoging. Eigenaren waren: in 1800 Sybrig Wiersum, weduwe van Reinolt Hanssen, later Siert Reinolts tot 1811. Ene Gerrit Pieters Martini werd daarna eigenaar tot 1815, daarna Jacob Derks Vos, afkomstig uit Tjamsweer. De molen is in 1830 afgebrand. Vos liet weer een nieuwe molen herbouwen, een rieten achtkante bovenkruier met lage stelling op stenen onderstuk. In 1845 is de molen verkocht aan Jan Harms Brouwersma, die de molen in 1875 op zijn beurt verkocht aan Hendrik ten Bos. Ter onderscheiding van de in 1852 gebouwde Noordermolen kreeg de molen bij het haventje in 1854 de naam Zuidermolen. De molen brandde in 1878 nogmaals af. Hij werd niet weer herbouwd.

Toch is er tot op heden een herinnering aan de Zuidermolen bewaard gebleven, want de bijbehorende molenaarswoning staat er nog, dat is het witte huis aan de Groene Laan 3. De sarrieshut is op een onbekend gebleven tijdstip verdwenen.

Voorts ben ik benieuwd hoe oud het bovenachtkant van De Jonge Hendrik zou zijn. Dat het bovenachtkant afkomstig zou zijn van de nu nog bestaande romp te Niekerk, zoals in het Groninger Molenboek, uitgave 1981, pagina 79 wordt verondersteld en door H.A. Hachmer op pagina 16-17 in De Zelfzwichter 4/88 werd aangehaald, bleek niet juist te zijn. Dit werd in De Zelfzwichter 2/89 door Hachmer op pagina 21 terecht gerectificeerd.

Het is de romp van molen De Noordstar, gebouwd in 1846 en afgebrand in 1910. Hij staat afgebeeld op foto nr. 38 in het boekje "Molens in Groningen in Oude Ansichten". Er heeft in Niekerk namelijk een tweede molen gestaan. Hij stond reeds als standerdmolen in 1616 vermeld, welke bij de resolutie in 1628 mocht blijven staan. Hij had een vlucht van ongeveer 18,8 meter. Hij komt voor op kaarten van 1686, 1781 en 1837. Hij werd in 1847 vervangen door een achtkante bovenkruier met stelling. De stellinghoogte is niet bekend.

Eigenaren waren: in 1825 weduwe van Willem Jeltes Bakker, na 1832 zijn zoon Bouke Willems Bakker, die de standerdmolen liet vervangen. Vanaf 1860 was Harmannus Pothoff Heukers molenaar, later H. Aalfs. In 1874 werd de molen, staande ongeveer 100 meter ten noorden van de kerk aan de weg naar De Wijk, afgebroken, waarbij het bovenachtkant enz. naar Den Andel ging. Toen de heer B. van der Veen Czn. deze gegevens in december 1931 had opgemaakt, stond de sarrieshut er nog, welke hij op 3 augustus 1935 heeft gefotografeerd. Later is er op deze plek een nieuw huis gebouwd met de naam "Sarrieshut" erop. In 1977 is tussen de kerk in Niekerk en De Wijk - nu De Oude Wijk genaamd - een geheel nieuwe woonwijk gebouwd, zodat hiermede de laatste sporen van de standplaats van de molen zijn uitgewist.

Het standerdmolen verleden van Niekerk is verbazingwekkend nog steeds in De Jonge Hendrik te Den Andel terug te vinden. De eiken koningspil, zwaar 48.5 x 48.5 cm, is daar gemakkelijk te herkennen als een gewezen standaard, waarin gaten voor de steekbanden zitten en er is ook een richel voor de zetel aanwezig. Dat zal wel in 1847 zijn gebeurd, want men was vroeger erg zuinig in hout gebruik. Het bovenwiel van de standerdmolen is eveneens in 1847 omgebouwd tot spoorwiel, want op de bovenste (grenen) kruisarmen zijn nog steeds uitsparingen voor de acht plooistukken te zien. Het is misschien mogelijk dat deze onderdelen in "De Jonge Hendrik" reeds uit de 17e eeuw dateren!

[Foto vanaf de luizolder van "De Jonge Hendrik" De oude standaard uit Niekerk werd na 1847 koningspil. De uiteinden van de kruisarmen zijn duidelijk uitgespaard voor de acht plooistukken van het standerdmolen-bovenwiel. (foto: MEvD, 11 oktober 1994)]

Afgedrukt in De Zelfzwichter, nummer 77, jaargang 22, maart 1995, blz. 25-27.

Deze pagina is onderdeel van de homepage van B. D. Poppen.

<http://www.bdpoppen.nl>